

Duurzame ontwikkeling van het Nationaal Natuurnetwerk

foto Hans van den Bos, Bosbeeld

Staatssecretaris Dijkma roept op tot een natuur waarbij mensen zich betrokken bij voelen. En een natuur die geen hindermacht is maar juist een motor is voor economische ontwikkeling. Dat lijkt tegenstrijdig, maar volgens ons is het wel degelijk mogelijk. Bij Staatsbosbeheer zijn we daar zelfs al enkele jaren mee bezig. Weliswaar met ups en downs, maar we leren veel.

> Duurzame ontwikkeling is ontwikkeling die aansluit op de behoeften van het heden zonder het vermogen van toekomstige generaties om in hun eigen behoeften te voorzien in gevaar te brengen. Zo omschreef althans de VN-commissie Brundtland het in 1987. Doorgaans wordt duurzaamheid vervolgens vertaald naar de drie P's: people, planet, prosperity. Als die drie P's in evenwicht met elkaar zijn, kun je spreken van duurzaamheid. Deze drie P's hebben we bij Staatsbosbeheer vertaald naar drie B's voor duurzaam beheer van gebieden: Beschermen, Beleven en Benutten. Volgens Staatsbosbeheer is er sprake van duurzame gebiedsontwikkeling als beschermen, beleven en benutten met elkaar in evenwicht zijn.

Voor duurzame gebiedsontwikkeling kijken we bij de uitwerking vooral naar de volgende punten:

Beschermen. Planet

- gebaseerd op lagenbenadering/landschapsecologische systeemanalyse/landschapsecologische systeem
- bijdrage aan grootschalige structuren

Beleven. People

- gewaardeerde leefomgeving
- sociale vitaliteit (activiteit en betrokkenheid van bewoners, participatie), nieuwe actoren
- versterking regionale identiteit

Benutten. Prosperity

- (regionaal economische ontwikkeling), economische vitaliteit,
- brede waardecreatie op lange termijn

De kunst is nu natuurlijk om deze drie B's in de praktijk met elkaar te verbinden. Aan de hand van drie voorbeelden voor Staatsbosbeheer laten we zien hoe dat in de praktijk werkt. In het Vakblad van juni 2013 doet Ignace Schops directeur Regionaal Landschap Kempen en Maasland vzw een pleidooi voor een 'groene economie die de impact van de mens op de natuur en het klimaat drastisch vermindert en het verlies aan levensvormen voorkomt'. Wij denken dat zijn werkwijze, maar ook die van onze eigen drie voorbeelden goed aansluiten bij de natuurvisie van Staatssecretaris Dijkma. In de natuurvisie van Staatssecretaris Dijkma van EZ geeft zij aan ook vanuit dit principe te willen kijken naar natuur:

"Het gezamenlijke perspectief dat uit dit alles naar voren komt behelst een natuur die midden in de samenleving staat, als onlosmakelijk onderdeel van duurzame economische en maatschappelijke ontwikkeling. Dat perspectief leeft zo breed en is zo aantrekkelijk omdat het uitgaat van duurzaamheid en gezamenlijkheid. Het neemt als uitgangspunt onze verantwoordelijkheid voor de wereld waarin wij nuleven en voor de generaties na ons. En het doet een beroep op ons vermogen om gezamenlijk te leren, te verbeteren en vooruit te kijken. Een goede omgang met natuur is in dit perspectief een kwestie van wel begrepen eigenbelang, niet van een plicht die ons door autoriteiten wordt opgelegd."

Gelderse Poort

Natuurgebied de Gelderse Poort bij Nijmegen is wat ons betreft een schoolvoorbeeld van duurzame gebiedsontwikkeling. Natuurontwikkeling en hoogwaterveiligheid vormden de motor achter dit proces. Het Wereld Natuurfonds, Stichting Ark, Staatsbosbeheer, klei- en zandwinners, overheden, Rijkswaterstaat en baksteenfabrikanten speelden hierin een belangrijke rol. Er is meer ruimte voor de rivier gekomen waardoor de veiligheid ten tijde van hoogwater is toegenomen. De afgegraven klei en het grond zijn verkocht en verwerkt. Het gebied is vervolgens als natuurgebied achtergelaten (beheren). De landschapsecologische basis is nagenoeg op orde bij de Gelderse Poort door aan te sluiten bij de dynamiek van het rivierensysteem. De natuur heeft zich in enkele jaren spectaculair ontwikkeld waardoor het een enorme biodiversiteit heeft gekregen. Het succes van dit project ligt voor een groot deel in het feit dat is aangesloten bij de rivierdynamiek en dat maakte een snelle ontwikkeling van de natuur mogelijk. Maar ook de open en enthousiaste houding vanuit het project naar andere sectoren zoals de grondstoffensector en recreatie en toerisme heeft voor een belangrijk deel bijgedragen aan het succes.

De recreatie-economie (benutten) in de regio bedient de stroom mensen die in de Gelderse Poort van de natuur genieten. Uit recreatieonderzoek van het Bureau voor ruimte en vrije tijd blijkt dat de Gelderse Poort 170 banen oplevert en er jaarlijks 6,3 miljoen euro verdiend wordt. Dat is twee keer zo veel als een vergelijkbaar agrarische en beperkt opengesteld uiterwaardlandschap. Er is in de Gelderse Poort sprake van een nieuwe vorm van economie: de 'struineconomie', met excursiebureaus, horeca en andere toeristisch-recreatieve bedrijvigheid.

Ook de regionale identiteit (beleven) van het rivierenlandschap is versterkt. Hoe zit het met de sociaal-culturele dimensie? Uit een onderzoek van Alterra uit 2004 blijkt dat 90% van de onderzochte inwoners van het gebied vindt dat de kwaliteit van de uiterwaarden is verbeterd.

Grevelingen

De Grevelingen is met zijn natuureilanden, stranden, dammen en havens een heel aantrekkelijk gebied voor veel watersporters. Tegelijkertijd is het ook een van de belangrijkste kustnatuurgebie-

den van Nederland waar vele duizenden watervogels pleisteren en waar op de drooggevallen platen veel bijzondere planten groeien. Om deze situatie te behouden moet er echter wel wat gebeuren. De recreatiesector blijft achter bij vergelijkbare gebieden omdat de voorzieningen en mogelijkheden niet meer helemaal aansluiten bij de hedendaagse behoeften. En ook de kwaliteit van de natuur gaat langzamerhand achteruit omdat het water niet meer ververst wordt, zoals dat vroeger voor de Deltawerken nog wel gebeurde. Daarom zijn er nu ideeën om op beperkte schaal weer het tij zijn werk te laten doen. Die gedachte is de motor achter een gebiedsontwikkeling waarbij economie en ecologie hand in hand kunnen gaan. Natuur- en recreatieschap de Grevelingen/Groenservice Zuid-Holland en Staatsbosbeheer zijn het programma Zicht op de Grevelingen gestart en betrekken daarbij organisaties zoals Kamers van Koophandel Rotterdam en Zeeland, de natuur- en milieuorganisaties, ANWB, Recron, Hiswa en een consortium van Zeeuwse bouw en infrastructuurbedrijven, verenigd in de coöperatie deltawind. Centraal element in de plannen van al deze organisaties is het opwekken van energie in een centrale die elektriciteit opwekt met behulp van in- en uitstromend zeewater. Deze plannen zouden zeker bij kunnen dragen aan de ontwikkeling van de Zuid-Westelijke Delta en heeft een landschapsecologische systeemanalyse als basis (beschermen). De aanpak is gericht op ecologie en economie (benutten) en gaf bij de start van het project veel energie naar alle betrokken partijen. Nu enkele jaren verder is het nog onzeker of de plannen uitgevoerd gaan worden.. Lukt het goed om energie-ontwikkeling via de getijdencentrale ruimte te bieden en daarmee bredere betekenissen te hebben dan alleen natuur en recreatie? Daarnaast voelen sommige partijen zich minder betrokken in de ontwikkeling en vinden dat teveel de nadruk ligt op economie alleen. Zo is er kritiek vanuit de natuur- en milieuorganisaties op de te sterke focus alleen op verschillende toeristische ontwikkelingen in de Grevelingen. Voor de Grevelingen is het zorg de goede balans tussen de drie in balans te krijgen, anders zal dat een van de faalfactoren voor het project blijken te zijn.

Het Westerkwartier

De landbouw in het Groningse Westerkwartier heeft het lastig. Vanuit beleidsperspectief leek het eind vorige eeuw dan ook een logisch en mooie oplossing om hier een deel van de Ecologische hoofdstructuur te plannen. De gangbare aanpak in die tijd was aankoop door de overheid en beheer door een terreinbeherende organisatie. De lokale beheerder van Staatsbosbeheer Nico Boele wist echter dat dit zou gaan wringen met lokale waarden en sentimenten: in Westerkwartier heerste een aversie tegen elke overheid die plannen de plannen oplegt. Boele kent de mensen, sympathie voor de onverzettelijkheid van de bewoners, en pakte het daarom anders aan. Staatsbosbeheer had vlakbij het dorp een klein

gebied verworven en Boele besloot om dat gebied samen met bewoners te gaan invullen.

Deze open houding van Staatsbosbeheer was nieuw voor de dorpsbewoners. Stap voor stap ontstond het vertrouwen. Projecten werden gerealiseerd vanuit het initiatief van de lokale bevolking. De bewoners van Kornhorn onderhouden nu een deel van het gebied zelf. Deze samenwerking bleek een vliegwieleffect te hebben voor de ontwikkeling van allerlei andere sociale initiatieven in het dorp. Kern van zijn werk noemt Boele “verbinden en doorgeven”. Hij verbindt mensen met elkaar, en zorgt ervoor dat anderen zijn werk oppakken. Hij spreekt mensen één op één, weet financiering te organiseren voor projecten, de resultaten worden gewaardeerd door de omgeving en de dorpen.

De werkwijze van Boele illustreert het belang van de betrokkenheid van de bewoners en de verschillende actoren en het inspelen op de betekenis en waarden van de leefomgeving voor de bewoners en op de regionale identiteit (beleven). De economische (benutten) en sociale vitaliteit van het gebied neemt toe. Misschien dat er wel concessies gedaan zijn aan de grotere natuurplannen (beheren) en structuren die oorspronkelijk beoogd werden, maar het gaat om het zoeken van de juiste balans voor het betreffende gebied.

Dromen, luchtkastelen en lessen

Uit de analyse en beschrijvingen van bovenstaande gebieden wordt duidelijk dat de ontwikkeling van nieuwe en bestaande natuurgebieden veel kan betekenen voor de economische en sociale vitaliteit, de regionale identiteit en de waardering van de leefomgeving. Dromen van gebieden in het Nationaal Natuurnetwerk waarvan de basiscondities voor natuur goed zijn, waar mensen van houden en die betekenis hebben in termen van welvaart/welzijn zijn dus geen luchtkasteel! De lessen die we kunnen leren hebben vooral te maken met het proces:

- Begin met een aanpak gericht op bredere ontwikkeling vanuit een brede duurzame invalshoek benadering, en zorg dat hierover van begin af aan overeenstemming is. Dit geeft direct een bredere en open aanpak met als gevolg een positieve uitstraling die andere partijen motiveert om enthousiast bij te dragen. Zorg voor regie op de balans tussen de 3 B's.
- Stel de goede trekkers aan. En probeer met een brede blik te zoeken naar mogelijke partners en waarden. In de beschreven gebiedsontwikkelingen zien we vaak andere actoren dan de traditionele actoren als overheden, natuur- en recreatieorganisaties een rol nemen voorbeelden zijn de energiesector in de Grevelingen. Ook bij Staatsbosbeheer hebben we geleerd en moeten we ons vaak nog bewuster zijn dit soort projecten alleen op te starten als een brede aanpak qua waarden en proces gegarandeerd is.
- De Gelderse Poort laat zien dat deze benadering niet hoeft te leiden tot zogenaamde

foto Hans van den Bos, Bosbeeld

‘compromis-natuur’. Door vooral vanuit de systeemecologische en landschapsecologische benadering te werken wordt snel duidelijk wat de cruciale processen en patronen in het gebied voor natuur zijn. Tegelijkertijd wordt duidelijk waar de mogelijkheden voor de ontwikkeling zit. Dit biedt ruimte voor invullingen die een goede balans hebben voor duurzame gebiedsontwikkeling. Misschien niet in alle onderdelen honderd procent optimaal vanuit natuuroptiek, maar vanuit de totaalom van beschermen, beleven en benutten wel veel waardevoller en duurzamer.<

h.hekhuis@staatsbosbeheer.nl